

פרשת שופטים

האמונה והעוצמה שבתפילה

של אדם, אל ימנע עצמו מן הרחמים'. החלטתי לפנות לביתו של גדול הדור, אולי יפעל במרומים ישועה עבורי".

"אנא!", סיים האיש את דבריו כשדמעות בעיניו, "יעתיר נא רבנו שאזכה לרפואה שלמה מעל לדרך הטבע, כי קצרה יד הרופאים מלהושיע לי".

דבריו של האיש הכאיבו מאוד לליבו הרחום של הרב. "אעתיר בעדך בכל כוחי", הוא אמר, "אך בד בבד אנסה גם להשתדל בדרכי הטבע. כי מי יודע, אולי התרופה לחוליך נמצאת במקום מסוים שטרם הגעת אליו!"

מְעוֹדָד יצא האיש מן הבית, סמוך ובטוח היה, כי בסייעתא דשמיא יעתיר הרב בעדו בתפילותיו, וימשוך עליו ישועה בברכותיו, ומשמים יסייעו ויחישו לו רפואה ומזור.

עברו כמה ימים שבמהלכם לא הִרְפָּה הגאון מלהתפלל ולהשתדל בעד החולה. והנה, בבוקר בהיר נפוצה השמועה המפתיעה, בקרב בני העיר פוזנא, כי במסגרת מסעותיו בחוצות הממלכה מתעתד המלך לבקר בעירם. השמועה גרמה להתרגשות רבה בקרב התושבים. הרשויות מצידן פתחו במבצע תברואה זריז שכלל ניקיון וצחצוח רחובות העיר, נטיעת עצים ושיפוץ גינות הנוי. המקהלה המקומית פצחה בסדרת חזרות מהירות, והכל היו דרוכים לקראת הרגע ההיסטורי.

מה רבה היתה הפליאה כשהבחינו כמה ממתפללי בית הכנסת בגאון ישראל, רבי עקיבא אייגר, המתעניין אצל מקורביו על סדרי המסע, על הרכב, הפמליה ועל עוד אי אלו עניינים הקשורים בהגעת המלך. "ממתי מתעניין גדול הדור בנושאים שכאלו!?!?" תהו בקול.

איש לא ידע, כי לא החגיגות הן שעניינהו, אלא רצונו העז לסייע לאותו יהודי אומלל. כך, לאחר בירורים נמרצים, הצליח רבי עקיבא אייגר לגלות כי רופאו האישי של המלך

העוף הנדיר שהופיע...

את הסיפור שלפנינו שמע הגאון רבי יצחק שבדרון מפי הצדיק רבי שמואל הומינר זצ"ל. אביו, רבי אברהם זצ"ל, העיד בפניו על אמיתות הסיפור וביקש ממנו להפיצו בישראל, למען ידעו ויכירו כולם את גודל כוחה של תפילה.

דממת הקודש ששררה תדיר בחדר לימודו של גאון הדורות, רבי עקיבא אייגר זיע"א, הופרה בבת אחת לקול חריקתה הפתאומית של דלת הבית הנפתחת. הרב, שהיה בעיצומה של כתיבת אחת מתשובותיו הגאוניות, הרים את עיניו מן הספר, הרפה ידו מן הקולמוס ופנה לראות מי הוא הנכנס. בפתח הבית עמד אדם, מנכבדי הקהילה כשעל פניו מתח ודאגה. הרב הושיבו, הרגיעו ופנה לשמוע את אשר בפיו:

"כבר תקופה ארוכה שאני חש במיחושים שונים", החל היהודי בתיאורו המר, "הלכתי לטובים ולמומחים שברופאים, אולם הללו נלאו מלהבין את הגורם לכאבתי. בתקופה האחרונה התגברו מכאובי ללא נשוא, על כן שמתי פעמי לעיר הבירה, למרפאתו של רופא מפורסם ביותר. לאחר שעברתי אצלו בדיקה מקיפה, הוא נאלץ לבשר לי כי מחלה אנושה ביותר מקננת בגופי, ולרוב צערו אין הוא מכיר תרופה שעשויה להועיל לה.

"איני יודע עוד כמה זמן נותר לך לחיות", אמר לי הרופא ברחמים, "אולם בכל מקרה אין מדובר ביותר משבועות ספורים". שבור ורצוף יצאתי ממרפאתו. קשה היה לי לעכל את הידיעה שנפלה עלי כרעם ביום בהיר, ובעת שעשיתי את דרכי חזרה לביתי, כבר השלמתי בליבי עם העובדה שתוך ימים או שבועות, עומדים בני הקטנים לצעוד אחר מיטתי בבכי, ללא משען ומשענה. אלא שאז עלו לפני דברי חז"ל: 'אפילו חרב חדה מונחת על צווארו

נפרד הרב מן הרופא בברכה, ומיהר להסתגר בחדרו. ספון בין הכתלים ספוגי התורה והחסד, עמד והתפלל בדמעות שליש לבורא העולם כי יואיל לשלוח רפואה לחולה פלוני בן פלונית. זמן מה לאחר מכן, נשמע לפתע קול חבטה בגג הבית. בני הבית עלו בבהלה אל הגג, ולנגד עיניהם נגלה עוף גדול ומשונה שכמוהו לא ראו מעולם. העוף היה פצוע ונעדר יכולת תעופה. בכוחות משותפים הורידוהו אל הבית.

הרב ששמע על העניין לא היה מופתע. על אף שלא ידע בבירור כי לעוף זה התכוון הרופא, סמוך ובטוח היה בכוחה של תפילה. הוא הורה לבני ביתו לבשל את העוף במרק ולתת ממנו לחולה קמעא קמעא. תוך כמה ימים החל מצבו של החולה להשתפר בהדרגה, וכעבור זמן לא רב שב לאיתנו, ויהי לפלא.

בציוויו של רבי עקיבא אייגר, גנזו בני ביתו את נוצות העוף למשמרת, וכעבור כמה שנים, כששוב חלף במקום רופאו האישי של המלך, והנוצות הוצגו לפניו, נפער פיו בתדהמה, ואישר שאכן, אלו הן נוצותיו של אותו עוף נדיר.

שבו וסיפרו זאת לרב בהתפעלות, אך הרב לא התפעל כלל ועיקר, ואמר: "לא למטרה זו הוריתי לכם לשומר, כי אם למען ידעו דורותיכם, ויכירו בגודל כוחה של תפילה שנובעת ממעמקי הלב".

שתי בחינות בתפילה

למדנו מהי כוחה של תפילה היוצאת ובוקעת מן הלב אשר על ידה אפשר לקרוע שערי שמים ולהמיר גזירת שמים ממוות לחיים.

אך עלינו לדעת שישנם שתי בחינות בתפילה, אשר צריך האדם לעבוד ולעמול כדי לחיות אותם, והם כשני יסודות חיוניים מאוד לעבודת תפילתו:

א. תפילת האדם כראוי מתוך נוסח הסידור שתיקנו אנשי כנסת הגדולה.

ב. תפילה הבוקעת כפי שהורגל בלשונו מעומק ליבו.

ולהרחבת הדברים נביא את דברי רבותינו ז"ל על הפסוק: "אשר לקחתי מיד האמורי בחרבי ובקשתי" (מח, כב). ואונקלוס תרגם "בחרבי ובקשתי - במצוות ובמעשים טובים". "בחרבי ובקשתי - בצלותי ובבעותי".

מתלווה אף הוא למסע. לא היה זה רופא של מה בכך. רופא זה, מלבד חוכמתו ומומחיותו הרבה בתורת הרפואה, כרופאו האישי של המלך, היה בעל גישה בלתי מוגבלת לכל ספרי הרפואה, ואל לשכתו הגיעו מידי יום כל חידושי הרפואה שהתחדשו בממלכה. אשר על כן הוא האדם המתאים לשאול את פיו האם קיימת תרופה למחלה הנדירה.

הגיע ובא היום הגדול. לקול תרועת חצוצרות נכנסה מרכבתו של המלך בשערי העיר. המונים נדחקו בצידי הרחוב כדי לזכות לשזוף עין בשיירת המרכבות ההדורה, ואולי אף לראות את פני המלך. בינות להמון נדחק רבה של פוזנא, רבי עקיבא אייגר, כשהוא תר בעיניו אחר המרכבה שבתוכה יושב הרופא הדגול. משהבחין בה, מיהר לאותת לרכב כי דבר לו אליו. המרכבה נעצרה, והרב מיהר לעלות עליה.

הרופא הקשיב ביחס של כבוד לרב נשוא הפנים, אולם נאלץ להשיב את פניו ריקם. גם הוא תר רבות אחר תרופה למחלה זו, אולם העלה חרס בידיו.

"ואם המלך בכבודו ובעצמו יחלה חלילה במחלה זו?" הפתיע הגאון את הרופא המהולל בשאלה, וזה שקע בהרהורים. לאחר דקות אחדות התנער מהרהוריו ואמר: "אומר לרב את האמת, קיימת רפואה אחת בדוקה ויעילה למחלה זו, אולם כמעט ואין דרך להשיגה. בעומק המדבר, מצויה ציפור נדירה ביותר, שבשרה משמש רפואה למחלה זו. אך דא עקא, כי קשה עד מאוד לתופסה: בדרך למקום גידולה אורבות סכנת מוות, וכדי להתגבר עליהן נדרש ליווי של פלוגת חיילים מאומנת. אילו חלילה, זקוק היה המלך לתרופה, בוודאי לא היה חוסך מעצמו כל הוצאה וטירחה עד שהיה משיגה, אך לאדם מן השורה אין כל סיכוי להגיע אל הציפור. לפיכך מתחילה לא ראיתי לנכון לספר לך על רפואה זו".

מנקודת מבטו של גוי, חכם ככל שיהיה, הייתה זו מסקנה נכונה. אולם רבי עקיבא אייגר, באמונתו היוקדת, נשא קל וחומר בעצמו: אם למלך בשר ודם יש אפשרות להשיג את הציפור, על אחת כמה וכמה למלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא.

תפילת שמונה עשרה קדושה היא ואין זה חשוב מי המתפלל אותה, קדושתה באה מצד תיבותיה, אותם בחרו בקפידה אנשי כנסת הגדולה וטמנו בכל מילה ומילה רמזים וסודות עליונים. לכל אחד ישנו הסיכוי שתפילתו תישמע.

תפילת שמונה עשרה היא לנוכח פני ה' ממש!

בספר "בית אלוקים" להמב"ט (שער התפילה פרק ה) העיר שכל תפילת שמונה עשרה היא בלשון נוכח, ולא כמו ברכת המצוות, שמתחילה בלשון נוכח ומסיימת בלשון נסתר, מפני שתפילת שמונה עשרה היא לנוכח פני ה', כמדבר עם השכינה ממש. כיון שיש בתפילה כח בעצם המילים שתיקנו אנשי כנסת הגדולה.

אולם כל זה הוא בתפילת הציבור, אבל בתפילת היחיד, נאמר במסכת בבא בתרא (דף קטז, ב) שכל מי שיש לו חולה בתוך ביתו, ילך אצל חכם ויבקש עליו רחמים. כלומר, כאן כבר לא מובטח לכל אחד שתפילתו תיענה, אלא תפילה פרטית כדאי שתיעשה ע"י חכם.

"צלותי" - פירושה תפילה, ומדובר בזו הקבועה, כמו תפילת שמונה עשרה, והיא דומה לחרב, שלה עצמה יש כח לפעול ואינה תלויה באיש המתפלל אותה.

"בעותי" - פירושה בקשה, והכוונה לתפילה פרטית, והיא דומה לקשת אשר הצלחתה במילוי ייעודה תלויה באדם שמושך בקש. וכמו שאמרו בגמרא "ילך אצל חכם ויבקש עליו".

הכוונה בתפילה - מעכבת או לא?

נפקא מינה נוספת בין שני סוגי התפילות האלה, מוסף הג"ר מאיר שמחה הכהן זצ"ל מדוינסק בספרו "משך חכמה".

בתפילה קבועה, אין הכוונה מעכבת בכולה, ואם כיון לבו באבות כוונה מועטת, די בזה. בתפילה פרטית לעומת זאת, נדרשת מן המתפלל כוונה יתירה. ויתכן שזה נכלל בדברי הגמרא (תענית ח, א): "אין תפילתו של אדם נשמעת אלא אם כן משים נפשו בכפו". ומפשט הגמרא שם משמע שתפילת יחיד ללא כוונה אינה מתקבלת, וחילקו בעניין זה בין תפילת יחיד לתפילת ציבור, שהיא מסדר התפילה ומתקבלת אף בלא כוונה. וזה שאומר דוד המלך ע"ה

בספר "קהלת יצחק" מביא בספרו שהרב אברהם אהרן, אב"ד דקוסטנטין, הקשה: מה הכריח את חז"ל להוציא מקרא מידי פשוטו?

וביאר, שאילו היתה כוונת יעקב לדברים כפשוטם, היה צריך להקדים "קשתי" ל"חרבי". שהרי ידוע שבכל המלחמות לוחמים תחילה מרחוק בתותחים וברובים וביריות חץ וקשת, ורק לאחר מכן משתמשים בכלי נשק קצרי טווח כמו חרבות. ומכיון שכאן הקדים הכתוב 'חרב' - שהוא כלי מלחמה הקוטל מקרוב - ל"קשתי" היורה למרחק - ידעו חז"ל שאין מדובר כאן בכלי מלחמה גשמיים אלא במצוות ומעשים טובים המשמשים לנו כנשק ומגן במלחמת היצר.

ואכן, מלחמה זו שונה מכל שאר המלחמות.

היצר הרע שולט באדם מרגע יציאתו מרחם אמו, כדכתיב (בראשית ד, ז) "לפתח חטאת רובץ", כדאיתא בסנהדרין (צא, א). לפיכך ראשית המלחמה צריכה להיות דווקא בחרב כדי לגרש את היצר מקרבו. אחרי שהצליח האדם בסיוע ממרום במשימה זו עליו לעמוד על המשמר כל הימים ולירות מרחוק לבל יתקרב וישוב אליו עוד, חלילה. וזהו שאמר "אשר לקחתי מיד האמורי בחרבי ובקשתי" - רצה לומר - זכויותי שלחמתי עם יצרי מקרוב ומרחוק ועשיתי מצוות ומעשים טובים.

"בחרבי ובקשתי" - תפילה כללית ותפילה פרטית

מרן הגרי"ז הלוי זצ"ל (הודפס ב"חידושי הגרי"ז עה"ת") מוצא בדברי אונקלוס שתירגם את התיבות - "בחרבי ובקשתי" רמז לשתי בחינות התפילה דלעיל:

א. נוסח התפילה הכללי שנקבע ע"י אנשי כנסת הגדולה - תפילת שמונה עשרה.

ב. תפילה פרטית שבה כל אדם מבקש על צרכיו האישיים ושואל את החסר לו.

הבדל מהותי ישנו בין חרב לבין קשת. החרב חדה ויש לה בעצמה כח להרוג ולחתוך, לשסף ולבתר. מה שאין כן החיצים הנשלחים בעזרת הקשת, להם אין כח להזיק אלמלא כוחו של הגיבור המותח את הקשת ומשלח את החץ בעוצמה ובמהירות אל המטרה.

הבדל דומה קיים גם בין שני סוגי התפילות הנ"ל.

דקות מתחולל בתוכה סוג של סערה פנימית שבסופה באה לידי ביטוי בבכי סוער. כיצד ומדוע זה קורה? השלימה את שאלתה בפליאה.

ללא ספק שאדם הזוכה להתחבר למזמורי התהילים שנכתבו במטבע לשון עמוק ונשגב ע"י דוד המלך ע"ה, יש בכח עצם המילים להשפיע ולחולל בו שינוי, ובעליית תפילתו לרצון לפני ה'.

מעובדה זו למדנו את הבחינה השניה בתפילה והיא תפילה במטבע לשון חז"ל המהווה בחינת 'חרב' אשר מצד עצמה בכוחה להשפיע ולחולל שינוי.

מדוע התעכבה הדפסת ספרי הב"ח

על חשיבותה של התפילה על בניין בית המקדש נוכל ללמוד מהמסופר על רבנו הב"ח, שמפני שלא היה רגיל לקונן באשמורת הבוקר על חורבן בית המקדש, לכן גזרה ההשגחה העליונה ובשל מניעות שונות ומשונות לא הצליח להעלות את ספריו החשובים על מכבש הדפוס ולהוציאם לאור עולם. הדבר גרם לו לסבל רב, עד שאירע מעשה, ובאחד הלילות, לאחר עמל רב ויגיעה, עלה בידו למצוא יישוב נכון ואמיתי להלכה מדברי הטור שבמשך ימים ארוכים היתה מוקשית מאד בעיניו.

באותה שעה נזכר הב"ח בעובדה שאינו מצליח להוציא ספריו לאור ולזכות את הרבים בחידושי המאירים, והחל לבכות מאוד ממעמקי ליבו הטהור. תוך כדי בכייה הרהר לעצמו, בעת שאני בוכה על צערי האישי, האם לא ראוי שאוסיף ואבכה גם על גלות השכינה ועל חורבן בית אלוקינו?! מתוך מחשבה זו הוסיף לבכות עוד, ואז הותרה הגזירה, כאשר הגאון בעל 'מגלה עמוקות' החל להתעסק בהדפס ספריו ולהוציאם לאור עולם. ('בנין דוד', איכה ג לט).

פעמים שזכה האדם ומן השמים מגלגלים לו איזה סיבה בגינה זוכה הוא להתעוררות המביאתו לידי תפילה, אם מחמת חסרון או העדר של איזה עניין או ע"י שמאותתים לו באמצעות איזה גורם כל שהוא - באופן ישיר או עקיף - להתבונן בעצמו ולראות ולשאול את עצמו, מדוע קרה לי דבר זה ודרך כך יתעורר לשוב אל ה' דרך תפילה ותחנונים.

וכפי שנראה מהמעשה הבא:

"שמע ה' תחינת" - בקשתי שצריכה כוונה מרובה, וכל שכן "ה' תפילתי יקח" - שאינה צריכה כוונה כל כך.

נמצינו למדים מדברי רבותינו ז"ל שישנם שתי בחינות מרכזיות בעניין התפילה:

א. זו שתיקנו לנו חז"ל במטבע לשון קבוע.

ב. תפילת היחיד הבוקעת מעומק ליבו, בפרט בשעת צרה ומצוקה המסוגלת לשדד מערכות.

להמחשה וביטוי לדברים נביא שתי עובדות המגדירות את שתי הבחינות הללו.

לב של אמו

מעשה שהיה בבחור צעיר שנחלה מאוד ל"ע, בן זקונים היה לאמו וכאשר נודע הדבר נמנו וגמרו אחיו שלא לספר על דבר מחלתו לאם המבוגרת, כיון שלא רצו לצערה או ח"ו לערער את בריאותה. חקרו ודרשו ברופאים וניסו בכל דרך אפשרית לסייע לבחור אלא שמצבו הלך והידרדר עד שלדאבון לב הוא נפטר, ואז כמובן שהיו חייבים לספר לאם שחל עליה חובת ישיבת שבעה ודיני אבלות. כששמעה זאת האם, הצטערה מאוד... במשך השבעה אמרה לבניה, בני הלך לבית עולמו ואת שאירע אין להשיב, אך איני יודעת אם יכולה אני למחול לכם, מדוע מנעתם מהביא לידיעתי את דבר מחלתו? הלא אולי בתפילתי הייתי יכולה לחולל נפלאות כדי שיחלים, כלום יודעים אתם מה המושג ומה המשמעות של 'תפילה של אמו'?! תפילה הבוקעת מן הלב, כמי שגידלה שנים רבות את בנה ועתה מבינה שעליה להחזיר את הפקדון.

זוהי תפילה שהיא בחינה של 'קשתי', שכל עניין קבלתה והשפעתה תלוי באדם המתפלל וככל שתבקע תפילתו מעומק הלב כן יזכה שתפילתו תתקבל.

"מדוע אני בוכה"? שאלה האשה

לפני מספר שנים הזדמן לי לשאת דברים בחוג בית בהרצליה כאשר אחד התחומים שנידונו שם היה נושא התפילה.

בתוך הדברים קמה אשה אחת ושאלתה בפיה, היא ביקשה לדעת כיצד יכול להיות שהיא רחוקה מיהדות ואף הוריה ואחיה מנותקים לחלוטין, ובכל אופן כאשר לפעמים היא לוקחת את ספר התהילים וקוראת בו כמה

אולי נחשד חלילה במעילה בכספי צדקה? תהו בליבם בחשש.

יותר מהם נבוך היה ר' הירש עצמו. מה פסול מצא בו הרבי, מדוע ביזהו לעין כל?!

משנכנס אל החדר פגו חששותיו, הרבי ישב בכיסאו נינוח, עיניו הפיקו חיבה, ובמאור פנים הורה לו לשבת.

ר' הירש ישב בכסאו דרוך, והרבי פתח בנועם את דבריו: "יקירי, קראתיך הנה כדי לשמוע מפיך הסבר: מעולם לא קרה, עד עתה, שהמעות שבידי לא הספיקו כדי חלוקה לכלל האברכים, ומעולם לא אירע ששכחתי אי מי מהלומדים - ובפרט מבין החשובים שבהם - עד היום הזה. שמא תוכל להסביר לי, מה קרה היום?!"

ר' הירש לא מצא מילים בפיו, הוא ממש לא הבין על מה הרבי מדבר, אך הרבי דחק בו: "משהו בודאי אירע, התאמץ נא להיזכר".

לפתע נזכר במחשבה שחלפה במוחו בתפילת העמידה, אכן הוא חשב שהבקשה על הפרנסה אינה נוגעת לו. כעת נוכח בידי מי נתון גורלו. המסר הובן, והרבי הושיט לו בחיך את המגיע לו.

תפילה לבורא, בכל מצב, בכל עניין, ומעומק הלב, זהו המפתח להצלחה!!!

קרבת אלוקים לי טוב

חסד עשה לנו הקב"ה בארץ ישראל יותר מכל הארצות, כמו שכתוב "ואני קרבת אלוקים לי טוב" (תהלים עג, כח), להיות קרוב אל ה' זוהי טובה גדולה.

אבל לצערנו, במשך הזמן שוכחים זאת, ההרגל והשיגרה עושים את שלהם, וההודאה לקב"ה הולכת ופוחתת. הדבר גורם לכך שגם אנחנו הולכים ומתרחקים מה' יתברך, והריחוק בא לידי ביטוי בכל מיני אופנים. מה עושה הקב"ה? מסבב שיהיה מצב של איום ח"ו על העם היושב בציון מצד אויבי ישראל, ואז כולם ממהרים למצוא מחסה באבינו שבשמים, מי בתפילה ומי בלימוד תורה, פרקי תהילים נאמרים ברגש ובהשתפכות הנפש, ובכך נגרם 'קרבת אלוקים' וזה מה שטוב לאדם.

מדוע נשכח רבי הירש?

בחצרו של הגה"ק בעל ה'אוהב ישראל' מאפטא, התגוררו דרך קבע כמה וכמה אברכים מופלגים, אשר איוותה נפשם להסתופף בצל רבם הגדול, אשר ממימיו שתו ומפְרְיו אכלו, וכל מחסורם הוענק להם מדי חודש בחודשו מידי הקדושות.

אחד מהמובחרים שבאותם אברכים היה ר' הירש, תורתו כמו תפילתו היו לשם דבר, והרבי חיבבו עד למאוד. והנה, באחד הימים, בעת שעמד ר' הירש בתפילת שמונה עשרה והגיע לברכת שמע קולנו, ביקש לומר את התפילה שייסד האר"י הקדוש על הפרנסה, כפי שהיה רגיל לעשות בכל תפילה, אך אז עלתה בליבו לפתע מחשבה: הלא בקשה זו בודאי נועדה אך ורק עבור אלו העמלים לפרנסתם, כמו בעלי החנויות המייחלים לקונים ובעלי המלאכה המשחרים ללקוחות, אך אני - הלא פרנסתי מסודרת וקצובה מיד הרבי, ומה לי לבקש עליה?

חלפו עברו מספר ימים, ומועד החלוקה החודשי הגיע. האברכים נעמדו בתורם מאחורי דלתו של הרבי שעמד בחדרו כדרכו מדי חודש וצרור הכסף בידו. כל אברך בתורו נכנס וקיבל מיד הרבי את המגיע לו. הצרור שביד הרבי הלך ונחסר, ומשהגיע תורו של ר' הירש הופתע הרבי לגלות כי לא נותרה מטבע אחת בצרור.

נפנה הרבי אל החדר הפנימי ושב כשבידו צרור נוסף, אלא שבמקום שיתחיל לחלק מהמקום שבו הפסיק קודם לכן, מר' הירש מיודענו, דילג עליו הרבי, כמו במכונן, ועבר לבא בתור אחריו.

ר' הירש נדהם, פניו החווירו והסמיקו חליפות והוא חש כאילו סטר הצדיק על לחייו. בינתיים סיים הרבי את היחלוקה, צרר את המעות בידו ופנה לשוב לחדרו. בכוחות לא לו אזר ר' הירש אומץ וקרא לעבר דמותו המתרחקת של הרבי: "רבי, הלא טרם קיבלתי את חלקי"...

הרבי לא ענה, רק הביט בו במבט נוקב ואמר: "היכנס נא לחדרי!" הכל היו המומים. הכירו הם בר' הירש שאברך ירא שמים הוא, שקדן ובעל מידות טובות. כלום מצא בו הרבי עוולה שבגינה החליט להרחיקו מכלל הלומדים,

שלא ניזכר רק בעיתות צרה...

הקב"ה רוצה ומשתוקק לשמוע את קולנו, להקשיב לקול תפילתנו, אלא שטבע האדם - כאשר מסובב הוא בכל טוב ואין חסר לו מאומה - הרי ששטף החיים סוחף אותו ומעסיק אותו, ולא נותן לו לפנות זמן ולב ומחשבה – לעבודת בוראו, להודות למי שבעצם נתן לו הכל. ולצערנו, מתי נזכרים? רק בעיתות צרה...

אם היינו יותר דבקים בהקב"ה בתפילה ובעבודת ה' אזי לא היה צורך בכל הצרות הללו...

לעולם אין התפילה שבה ריקם

אמרו רבותינו כי תקט"ו (515) תפילות התפלל משה רבינו כדי להיכנס לארץ ישראל ולזה רומזת הפרשה 'ואתחנן' שעולה מספרה כמניין תקט"ו (החישוב של מניין התפילות הוא כדלהלן: מט"ו באב עד ז' באדר, יום פטירתו, ושלוש תפילות ביום, פרט לשבתות וחגים שבהם אין תחנונים, עולה לתקט"ו).

ולכאורה תמוה, הרי הקב"ה ידע שכבר נגזרה גזירה, ומדוע נתן למשה רבינו להתפלל כל כך הרבה תפילות עד שהפסיק אותו ואמר לו "רב לך"?

בדומה לזה יש לשאול לגבי תפילותיו של אברהם אבינו על אנשי סדום. מה תועלת היתה בהם? ויתירה מכך יש להבין מה שנאמר שם שהקב"ה אמר שלא יכסה מאברהם הפיכת סדום שכן "אברהם היו יהיה לגוי גדול ועצום".

מה הקשר בין זה לזה?

איך מודדים בגד לילד?

המגיד מדובנא מבאר זאת בדרך משל, שיש בו חיזוק למרבים בתפילה שלעיתים נשברים כי נדמה להם שאינם נענים.

וכך המשיל:

שני אנשים נכנסו לחנות לממכר בגדים עם בנם הקטן לקנות עבורו בגד. האחד מדד זמן רב וחזר ומדד על מנת להתאים את מידות הבגד באופן מדויק לבנו. ואילו השני מדד במהירות, לקח את הבגד ועזב את החנות.

כהוכחה לכך סיפר לי פעם מו"ר מרן הגאון רבי יעקב אדלשטיין זצ"ל:

כאשר מזדמן לי להגיע לבית החולים, באים אליי אנשים ומבקשים ממני: "הרב יתפלל ויברך אותנו"... אם הם או יקיריהם לא היו נתונים במצב של סכנה, אזי לא היו מרגישים את אותה קרבת אלוקים, אך המצב המסוכן הביאם לזה.

אנו בארץ ישראל באותו מצב מסוכן – וזהו דבר השייך לכל כלל ישראל. פעמים בצפון פעמים בדרום... ולעיתים בכל הארץ. ומה רוצה הקב"ה מאיתנו? שנתפלל יותר חזק ונרגיש קרבת אלוקים ביתר שאת.

התפילה – חיבור יום יומי עם הבורא

משל למה הדבר דומה?

למלך רם ונישא, אשר לו בן יחיד, אהוב ויקר עד למאוד. למרות טרדותיו הרבות, היה המלך משקיע בבנו זמן רב ומקדיש לו את מיטב עיתותיו, כי חפץ היה בקרבתו, ונהנה לשהות במחיצתו ולהשתעשע עמו. כמובן שאף את צרכיו הגשמיים דאג לספק ביד רחבה ונדיבה והעניק לו כל שרצה.

לימים גדל הילד, ועמד ברשות עצמו, אך המלך - ברוב אהבתו אליו - חפץ להמשיך לכלכלו. קרא לו, שאל לצרכיו, ונתן בידיו סכום הגון של כסף, שיספיק לו בהרחבה למשך שנה תמימה. הודה הבן, ופנה לדרכו. אט אט הדבר גרם לידי כך שמרוב עיסוקיו וטרדותיו, לא מצא לעצמו זמן לבוא לבקר את אביו. והמלך יושב בארמונו מצפה ומייחל לראות את בנו יקירו, להשתעשע שוב בקרבתו הנעימה – אך הילד איננו.

רק כעבור שנה תמימה, כאשר תם הכסף מכיסו נזכר הבן ה"עסוק" לשוב אל אביו... שמח אביו לראותו, התענג על כל רגע בקרבתו, ונהנה לשוחח עימו, אף קיבל בחיוך את בקשתו לסכום כסף נוסף... אלא שהפעם - הושיט לו סכום כסף המספיק ליום אחד בלבד! הוא הוסיף וביקש, כי לא יהסס לבוא אליו בכל פעם שיצטרך.

למחרת, שב הבן אל אביו. ושוב קיבל סכום כסף ליום אחד בלבד. כך - יום יום. בזכות חוכמתו ותושייתו של המלך, התחדשה קרבתו היום-יומית עם בנו.

אמר רבי חמא בר חנינא: אם ראה אדם שהתפלל ולא נענה, יחזור ויתפלל, שנאמר: "קוה אל ה' חזק ויאמץ לבך וקוה אל ה'". (ברכות לב, א).

וכן מצינו במדרש: אמר רבי חייא רבה: הוי מתפלל וחוזר ומתפלל, ויש שעה שיתנו לך. לפעמים אין אדם נענה מיד אלא לאחר זמן, ושערי תפילה אינם ננעלים לעולם, יש תפילה שנענית לאחר ארבעים יום ויש תפילה לאחר עשרים יום, יש תפילה לאחר שלושה ימים, ויש - ליום אחד. (דברים רבה ואתחנן שם).

נמצינו למדים כי אין תפילה ששבה ריקם, ולא ייתכן שתפילה לא תתקבל ולא תעשה את פעולתה. רק איננו יודעים את הזמן בו היא תפעל.

התפילה שהועילה לנכד...

ישנם מקרים שבהם מועילה התפילה לאדם אחר, כפי שאפשר לראות במעשה דלהלן:

לפני כארבעים שנה, בטרם החלה תקופת החזרה בתשובה, סיפרו למרן החזון איש זצ"ל על בעל תשובה מקיבוץ עין חרוד, מקום שהיה ידוע בשנאתו לכל מה שריח של דת נוטף ממנו. אמר החזון איש: 'זה לא פלא. הכרתי את סבו, וזכורני כיצד שפך דמעות כמים כדי שבנו יחזור בתשובה. אמנם בנו לא שב, אך לנכדו הועילו התפילות'...

ואכן, מונח בדברים תשובה ניצחת, ברורה ומוחלטת, לאלו החושבים שתפילתם לא הועילה דבר, וה"ראיה" שהרי התפללו ולא נושעו, ועל כן מרגישים הם שכביכול תפילתם לא התקבלה אלא נדחתה ע"י הבורא, ואפשר אף שכל מאמציהם עלו בתוהו ח"ו. זו טעות גמורה!!! עלינו לדעת כי כל תפילה ותפילה יש לה מקום, וגם מועילה היא, ודאי אם לא לעניין זה אזי לעניין אחר, ואם לא עכשיו, לאחר זמן, ואם לא בימי חייו הרי שלאחר מותו יועילו התפילות לדורות שאחריו, אך דבר אחד ברור - תפילתו ודאי לא שבה ריקם!!!

התפילה יוצרת מציאות המאפשרת קבלת הבקשות

באמצעות התפילה מתהווה מציאות חדשה.

ייתכן כי האדם אינו ראוי ומוכשר לקבל מאת הקב"ה את משאלותיו הגשמיות והרוחניות, אך התפילה מכשירה אותו לכך. והדבר מבואר בהרחבה בכתבי המקובלים:

שאלו את בעל החנות, מה הסיבה להבדל בין אופני המדידה של שני אנשים אלו?

פשוט, השיב בעל החנות. ללקוח הראשון זה 'בן יחיד' ולפיכך צריך להקפיד על המידות המדויקות של התאמת הבגד, שאם לא יהא ראוי לו לא יוכל להשתמש בו. אבל הלקוח השני השתבח במשפחה ברוכת ילדים, ולכן גם אם הבגד לא יתאים לילד זה, הוא יוכל להשתמש בו לילד אחר.

הוא הדבר לענייננו, מטרת תקט"ו התפילות של משה רבנו היתה למען הדורות הבאים, שהרי שום תפילה אינה הולכת לריק. וכך דרשו רז"ל על הפסוק "ואתחנן אל ה' בעת ההיא לאמר". מהו "לאמר"? אמר רבי עזריה: לאמור לדורות שיהיו מתפללים בשעת הצרה, שהרי משה, אף על פי שנאמר לו: "לא תעבור את הירדן הזה", התחיל מתחנן. (דברים רבה ב, ו).

וגם אצל אברהם. ידע הקב"ה שאברהם יפציר ויעתיר בתפילה, ואף ידע שכבר נגזרה גזירה ותפילתו לא תועיל לגזירה זו. אך בהיות ויהיו לאברהם אבינו דורות אחריו של רבבות אלפי ישראל, לכן ראוי שיתפלל, שכן גם אם לא תועיל תפלתו בזה הרי היא תועיל לדור אחר, לאחד מבניו אחריו.

כפי התעוררותם לה' יתברך - כן ימשך אליהם שפע

גם במקרה שלא נענינו עלינו לידע כי לא היתה תפילתנו לריק. היא תועיל בזמן אחר.

וזה לשון רבינו הרמח"ל:

"עניין התפילה הוא כי מן הסדרים שסדרה החכמה העליונה הוא שלהיות הנבראים מקבלים שפע ממנו יתברך צריך שיתעוררו הם אליו ויתקרבו לו ויבקשו פניו, וכפי התעוררותם לו כן ימשך אליהם שפע, ואם לא יתעוררו לא ימשך". (דרך ה').

שערי תפילה אינם ננעלים, זוהי עובדה. אבל מה יעשה אדם שכבר שפך ליבו והפציר והרבה בתפילה לפני קונו בבכי ובתחנונים ולא נענה? האם יפציר עוד ויבקש משאלותיו מה', או שמא יניח ויסבור שאין תפילתו רצויה לפני המקום?

דברים העומדים ברומו של עולם

כיוצא בזה מפרש הבעש"ט הקדוש את דברי חז"ל הקוראים לתפילה - 'דברים העומדים ברומו של עולם ובני אדם מזלזלים בהם'. ויש להבין, מה פשר הזלזול? ומה משמעות הלשון 'עומדים ברומו של עולם'?

אלא הכוונה לאותם המזלזלים בכח התפילה מרוב שברון לב ונפילת רוח באמרם: הרבה תפילות התפללנו ולא נענינו, ומה תועלת לנו בהם? והוא מלשון הפסוק 'וּבְנֵי בְלִיעַל אָמְרוּ מַה יִשְׁעֵנוּ זֶה וְיִבְזְהוּ וְלֹא הִבִּיאוּ לּוֹ מִנְחָה' (שמואל-א י, כז).

אולם, באמת אין תפילה שהולכת לשוא, אנחה של יהודי אינה נאבדת לריק ח"ו, הדמעות אינן לבטלה, ואף כאשר שערי שמים נעולים - נשארת התפילה לעמוד 'ברומו של עולם' וממתנת לשעת רצון, וכאשר נפתחים שערי רחמים עולות כל התפילות לרצון ומתגלגלים לפני אדון כל.

חיזוק עצום ונשגב מונח בדברים כאן לכל דורש ומתפלל אשר קודם גשתו להתפלל לפני אבא שבשמים ידע נאמנה שאין תפילתו מהווה עוד ניסיון אשר בו יבחן בתוצאת הדברים האם צלח או לא, אלא יש כאן עבודה פנימית ועמוקה אשר ודאי פועלת את פעולתה, יש בה תכלית ומציאות של ישועה וברכה אף אם האדם אינו רואה בחושיו את הדבר כאמור.

השתלשלות התפילה בכל העולמות

כן כתב בספר מאור עיינים (פרשת ואתחנן), שגם אם אדם התפלל פעמים רבות ולא נענה, לא יתייאש, אלא יחזור ויתפלל תמיד. כי באמת אין תפילה שאינה נענית, אלא שבכדי שהישועה תגיע למתפלל היא צריכה להיות נמשכת ומשתלשלת מעולם אחד למשנהו, וכן על זה הדרך עד אליו. וסדר השתלשלות העולמות הוא ע"י צמצומים, כדי שהבריאה תוכל להתקיים, ובכל עולם יותר תחתון יש צמצום יותר גדול, עד לעולם הזה שהוא הצמצום הגדול ביותר.

והנה מבחינת הצמצום מתעוררים קטרוגים ודינים, ובכל עולם שהשפע יורד אליו מתעוררים דינים וקטרוגים חדשים לדון את המקבל אם ראוי והגון הוא לקבל את השפע ההוא. ולכולם התיקון הוא על ידי תפילה, שעל ידי התפילה נמתקים הדינים להיות נמשך השפע למטה מעולם

השינוי אינו חל בבורא יתברך, חלילה, אלא באדם המקבל. באמצעות התפילה נעשה האדם 'כלי רוחני המוכן לקבל את השפע שהבורא רוצה לתת. התפילה היא אפוא תנאי לקבלת השפע.

וכך מבואר: "התפילה לא תגרום שינוי ותמורה ברצון ה' יתברך, לשנותו לטוב בעד המתפלל, כי השם יתברך נעלה ומרומם על כל שינוי ותמורה, כמו שנאמר: 'אֲנִי ה' לֹא שִׁנִּיתִי' (מלאכי ג, ו). אלא שהיא פועלת שינוי ותמורה בנפשו של המתפלל, במסרו לבו ומחשבתו ליוצרו. ועל ידי זה יימשך שינוי ותמורה גם במצבו". (מתוך המבוא לפירוש 'עבודת הלב' בסידור 'אוצר התפילות').

יכול אדם בכח תפילתו אף לבטל גזרה שנגזרה, כי כל גזרה נגזרת על מצב מסוים, או על מציאות מסוימת בפנימיות האדם, אך כאשר משתנית מציאותו הפנימית של האדם על ידי תפילתו, משתנית ומתבטלת הגזרה: "ההשפעות העליונות יושפעו על המקבל בהיותו במדרגה והכנה לקבלם. כשנגזר על האדם רע, הנה הוא נגזר במדרגה ידועה מהרוע או בהכנה ידועה. וכשהשתנתה המדרגה ההיא או ההכנה ההיא, תשתנה הגזרה בהכרח". (רבי יוסף אלבו, ספר העיקרים, ד, יח).

מנעי קולך מבכי

הוא אשר אמר הקב"ה לרחל אמנו ע"ה: "כה אמר ה'... מנעי קולך מבכי ועינייך מדמעה". (ירמיה לא, יד טו).

על מה בכתה רחל אמנו?! על גלות בניה וצערם של ישראל. מבטיח לה הכתוב: "כי יש שכר לפעולתך ושבו מארץ אויב ויש תקוה לאחריתך ושבו בנים לגבולם".

וביאור הדברים יומתק על פי המתבאר לעיל. אמר לה הקב"ה: אם כוונתך בבכי לבטא צער עמוק על העדר בקשתך, דעי לך שאין הדבר כן כלל, ומשום שאף אם לא תראי כעת את גאולתם אך דעי לך שעוד יבוא היום ויִגָּאֵלוּ בנייך "ושבו בנים לגבולם", לא הלכה לחינם תפילתך "כי יש שכר לפעולתך" – אותה הפעולה, מעשה החסד שעשית עם אחותך – שכרה מונח לעתיד, ותפילתך בעד בנייך לא תשוב ריקם!

כי - אין תפילה שהולכת לאיבוד! אין תחינה שירדת לטמיון!!

שביארנו, נרחיב קצת בדברים כדי לגלות רובד נוסף בעבודת התפילה.

מנהג אבותינו להפציר בתפילה

ננסה לעמוד על סוד כוחה של ההפצרה בתפילה, הנהגה בה נהג משה עוד קודם להפצרת 'ואתחנן', כפי שאמרו חז"ל (ברכות לב, א) על דברי הקב"ה למשה אחר חטא העגל (שמות לב, ו): "ועתה הניחה לי ויחר אפי בהם", שלשון 'הניחה לי' מלמדנו שכביכול תפסו משה להקב"ה בבגדו ואמרו לו "איני מניחך עד שתמחול ותסלח לבני ישראל". וכפי שהעיד משה עצמו על ריבוי תפילות באותו מעמד (דברים ט, יח): "ואתנפל לפני ה' ארבעים יום וארבעים לילה".

ובאמת, הנהגה של הפצרה וריבוי בתפילה לא התחדשה רק בימי משה, אלא עוד קודם לכן נהגו בה אף האבות הקדושים. כך לדוגמא נאמר ביצחק (בראשית כה, כא): "ויעתר יצחק לה' לנוכח אשתו", ופירש שם רש"י "והרבה והפציר בתפילה", ועוד אמרו חז"ל (בראשית רבה תולדות סג) שלשון 'ויעתר' מלמדנו שיצחק שפך תפילות כמים כדי לזכות לבן.

בהקשר זה כותב הגר"י הוברמן זצ"ל, הצדיק מרעננה, בספרו 'בן לאשרי' (בראשית עמי שצ), ששמותיהם של 'יצחק' ו'רבקה' מצטרפים יחדיו לגימטריה 515, ויש בכך כדי לרמוז שאף הם התפללו 515 תפילות, כמניין התפילות שהתפלל משה רבנו ע"ה, כדי לזכות בזרע של קיימא.

אף רחל אמנו העידה על עצמה (בראשית ל, ח): "נפתולי אלוקים נפתלתי... גם יכולתי", וביאר רש"י: "נפתולי - לשון עקש ופתלתול, נתעקשתי והפצרתי פצירות ונפתולים הרבה למקום...", וכן בתרגום יונתן שם מפרש את המילה 'נפתולי' - דחקתי מאוד לפני ה' בתפילה.

קוה אל ה'... וקוה אל ה'

דברים נשגבים בשבח ההפצרה בתפילה, מוצאים אנו רבות בדברי חז"ל בגמרא ובמדרשים, כך לדוגמא במדרש רבה (ואתחנן ב, יב) מובא:

"אמר רבי חייא רבה: כתיב (תהלים כז, יד) "קוה אל ה' חזק ויאמץ ליבך וקוה אל ה'", הוי מתפלל וחוזר ומתפלל, ויש שעה שיתנו לך".

לעולם עד המקבל ההוא. אך כיון שבכל עולם יותר תחתון מתעוררים שוב דינים, צריך לחזור ולהתפלל להמתיקם.

לכן אין לאדם להתייאש מלהתפלל בגלל שלא נענה בפעמים הראשונות, כי אף שלא נגלית ההמשכה אצלו, מכל מקום עשה פעולת ההמשכה למעלה, שנתקרב השפע אצלו מעולם לעולם יותר מקודם. וייתכן שהישועה כבר עומדת קרוב אליו, שמכח כל התפילות שהתפלל כבר ירדה הישועה דרך כל העולמות וקרובה ישועתו לבוא, ואם רק יתפלל עוד תפילה אחת כבר תגיע אליו הישועה.

כלי עצום להתקשרות

ברם ישנו רובד נוסף עמוק יותר בעבודת התפילה כפי שכבר הרחבנו בזה בספר עמק הפרשה על חומש בראשית (פרשת תולדות), וכדלהלן:

ישנם הסבורים שהתפילה היא כלי ודרך כדי להשיג באמצעותה צרכים גשמיים ורוחניים, אך האמת היא שאין התפילה אמצעי כלל אלא היא עצם התכלית והמטרה. הקב"ה כביכול מחסר מהאדם איזה ענין מענייני העולם הזה כדי שיתעורר להגיע אל המטרה, לשוב אליו להתקשר ולהרגיש מחובר לבורא עולם.

וכן הוא בעניינים רוחניים. אין התפילה באה כאמצעי להשיג תכלית זו או אחרת בעבודת ה' אלא היא עצמה חלק מעצם מהות עבודת ה', דרחמנא - ליבא בעי, ורוצה הקב"ה להרגיש את האדם עובד אותו וקשור אליו - כביכול.

ומעתה נראה כי כל תכלית התפילות כמספר 'ואתחנן' ע"י משה רבנו והפצרותיו הרבות של אברהם אבינו בתפילה, לא רק שהועילו לדורות הבאים, אלא אף יש בהם עיקר ותכלית מצד עצמם בעצם ההתקשרות של אותם ענקי הרוח עם הבורא לפי רמת השגתם ורום מדרגתם, ואף על פי שלכאורה לא נענו, שהרי משה רבנו לא נכנס לארץ הקודש, וגם סדום נהפכה לבסוף, מכל מקום הרי הגזירות הללו היו האמצעי ליצור סוג של מדרגה נוספת בעבודת תפילתם אשר היא עיקר התכלית, כמבואר.

כיון שאחד המקומות המרכזיים בהם הביאה התורה לידי ביטוי את העומק הנשגב הטמון בעניינה של תפילה, היא תפילתו של משה רבנו ע"ה להיכנס לארץ הבחירה, וכפי

שמגדלת - קרניה מפצילות, אף צדיקים - כל זמן שמרבים בתפילה תפילתם נשמעת".

וכתב הרה"ק בעל 'מאור עיניים' (ישמח לב שם) שאף כאשר מתפלל האדם פעמים רבות ולא נענה, אלא יתייאש מן הרחמים ויסבור שתפילתו לא הועילה כלום, כי בודאי כל תפילה ותפילה עולה למעלה ופועלת, אלא שכיון שלעיתים הישועה תלויה ועומדת ברומו של עולם, ובכדי שתוכל להשתלשל ולרדת לעולם הזה עליה לגבור על כמה וכמה דינים ומקטרגים, נצרך האדם להסירם ע"י ריבוי תפילה, עד שלבסוף תמשך הישועה למטה.

יש תפילות הנענות רק אחר שנים רבות

כפי שכבר הזכרנו בתחילת דברינו, מה שאין אדם רואה מיד בישועת ה' על אף הפצרותיו אין הדבר מעיד ח"ו על העדר קיבול תפילותיו אצל הבורא, אלא צריך להאמין שתפילתו ודאי עשתה רושם גדול בעליונים אלא שאין הוא יודע מתי ואיך תועיל תפילתו.

והנה ב'מדרש שמואל' (פ"ד) מאריכים חז"ל למנות כמה וכמה דוגמאות למשך הזמן שיכול לעבור עד שהתפילה נענית, אם מעט ואם הרבה:

"יש תפילה שהיא נענית למאה שנה, מאברהם - שנאמר "ואברהם בן מאת שנה..." (בראשית כא, ה): יש תפילה שהיא נענית לתשעים שנה - משרה, שנאמר: ואם שרה הבת תשעים שנה תלד" (שם יז, יז): יש תפילה שהיא נענית לשמונים שנה - ממשה..." וכו'.

וכתב על כך מרן הסטייפלר זצ"ל (חיי עולם פרק כח):

"ואפילו אם יעברו כמה ימים ושנים אשר ידמה לו שלא הועילה תפילתו כלום, אל יניח מלהתפלל, וסוף סוף יראה בעיניו שתפילתו הועילה לו מאד... ובעיקר מה שנדמה לו שאינו נענה בתפילתו אף על פי שהתפלל על זה זמן רב, אינו נכון כלל, שהרי אי אפשר לדעת האיך היה המצב אצלו אילו לא התפלל, שאולי לולא תפילתו היה חס ושלום המצב גרוע יותר ויותר..."

וכפי שהעיד על עצמו הרה"ק רבי יחיאל מיכל מגוסטינין זי"ע, שכאשר נצרך עד מאוד לאיזו ישועה, הפציר והתפלל על כך שוב ושוב במשך חמש עשרה שנה! עד שלבסוף נענה. ובאמת דברים אלו פשוטים הם לכל המתבונן בכך, שכן

כלומר, פסוק זה מלמדנו שאל לו לאדם להתייאש מן התפילה, אלא עליו לחזור ולקוות אל ה', להתפלל עוד ועוד, עד שייעתרו לו מן השמים ויתנו לו את מבוקשו.

בעניין זה למדו בירושלמי ברכות (פ"ד ה"א) מן הכתוב (ישעיה א, טו): "גם כי תרבו תפילה...", שכל המרבה בתפילה - נענה. ועוד למדו שם מן הפסוק שנאמר בחנה (שמואל-א א, יב): "והיה כי הרבתה להתפלל לפני ה'", שכל שהאדם מרבה יותר בתפילה, כך הוא נענה.

ובגמרא (בבא קמא פ, ב) אמרו עוד: "דלת הננעלת - לא במהרה תיפתח", וביאר רש"י שם, שכוונת חז"ל לומר, שדלת הננעלת על האדם מלהיות מצליח, לא במהרה תיפתח, ועל כן יש לו להכביר בתפילות ולהרבות בבקשת רחמים, עד שתשוב הדלת ותיפתח.

לימדונו חז"ל את אחד היסודות החשובים בגישה לתפילה:

דעת בני אדם נוטה להבין שכאשר מבקשים פעם ופעמיים ולא נענים צריך להניח לדבר ולהרפות מהשאיפה, שהרי הוכח והוברר שהבקשה נדחתה, קל וחומר אם ביקש שלוש או ארבע פעמים או אפילו עשרות פעמים.

אבל מחשבה זו בטעות יסודה.

בתפילה אין הדבר כן, אלא אדרבה ככל שירבה להתפלל ולבקש כך מרבה את סיכוייו לקבל, ולהיענות שהרי "כל המרבה בתפילה נענה". וייתכן שישנו סך מסוים של תפילות שעליו להתפלל עד לקבלת הדבר המבוקש.

הפצרה כתנאי לקבלת התפילה

נוסף על עצם המעלה בריבוי התפילה, לעתים גם נדרשת ההפצרה כתנאי הכרחי לקבלת התפילה בפועל, וכפי שכתב בעל 'ספר חסידים' (אות קל):

"יש אדם שאינו זכאי שיקבל המקום ברוך הוא תפילתו, אלא בעבור תוקף תחנונים ודמעות עיניו אשר תמיד בוכה ומתחנן, שאז, אף על פי שאין בידו זכות ומעשים טובים, מקבל הקב"ה תפילתו ועושה חפצו".

בדומה לכך, על דברי הגמרא (יומא כט, א): "למה נמשלה תפילתן של צדיקים פְּאִיְלָה? לומר לך: מה אילה זו, כל זמן

הגר"ח שמואלביץ (שיחות מוסר מאמר כח), חיזק רעיון זה בקרב שומעי לקחו, וכך עמד על הדברים:

אמר הכתוב (תהלים פא) "אנכי ה' אלקיך המעלך מארץ מצרים, הרחב פיך ואמלאהו", ומפרש רש"י: "הרחב פיך לשאול ממני כל תאוות לבך, ואמלאהו, ככל אשר תשאל אמלא". חפץ הקדוש ברוך הוא למלא כל תאוות הלב של ישראל, ומה הוא דורש מאיתנו?

"הרחב פיך"!!

הרבו בתפילה!! וככל שתרכבו במשאלותיכם כן אמלאם לטובה. וסוד מעלת התפילה הוא מפני שהאדם בתפילתו מעמיק את הכרתו ש"אין עוד מלבדו", שאין כח בעולם היכול לבוא לעזרתו אלא הקדוש ברוך הוא לבדו, אשר לפניו הוא שוטח תפילותיו ופורס בקשותיו, וככל שמרבה בהכרה זו, כן מובטח לו שאמנם תתקבל תפלתו ויתמלאו משאלותיו. עד כאן.

לקב"ה לא נמאס מאיתנו!!

נתאר לעצמנו שפועל העובד בבית חרושת בא ומבקש מבעל הבית תוספת שכר. לא רק זאת, הוא מטרידו ופונה אליו בוקר, צהריים וערב. למחרת שוב ניגש אליו ומבקש ממנו שיעזור לו בנוגע לביגוד לבני משפחתו ואם לא די בכך, הוא אף הגדיל לעשות סר לחדרו של המנהל ומבקש ממנו שיסייע לו לרכוש דירה, כי משפחתו דלת אמצעים ובמשך הזמן גדלה וכבר הבית צר מהכיל את כולם. וכך מידי יום הדבר חוזר ונשנה, ומעת לעת הוא מגדיל בקשותיו.

אין צורך להתאמץ בכדי לדעת מה תהיה תגובתו של המנהל כלפי עובד "נודניק" המטרידו מידי יום ביומו ומעיק עליו עם כל מיני בקשות, ולא רק זאת, אלא חוזר באותן מילים על בקשתו בכל פעם...

כעת, הבה נבחן את מעשינו מידי יום בתפילה. שלוש פעמים ביום, ללא חופשות, ללא הפסקות, אנו חוזרים ומבקשים מהקב"ה לא פעם או פעמיים, ובקשותינו אינן קטנות כלל וכלל. החל מהבוקר השכם עולות משאלותינו אל הקב"ה, החל מברכות השחר, המשך בברכות קריאת שמע ובתפילת שמונה עשרה. מידי יום ביומו אנו חוזרים על אותן בקשות. ולקב"ה לא נמאס מאיתנו, אלא אדרבה, הוא מייחל מידי יום שנבקש חיים, פרנסה,

כפי שאנו עצמנו מעידים על הקב"ה בתפילת שמונה עשרה כי אתה שומע תפילת כל פה', הלא בודאי שאין תפילה שהולכת ריקם, אלא כל תפילה ותפילה פועלת משהו, עד שלבסוף מגיע זמנה לפעול. (נטעי אשלי ויצא).

כי אליך אקרא כל היום

בדרך צחות פירש בספר 'ערבי נחלי את הפסוק בתהלים (פו, ג): "חנני ה' כי אליך אקרא כל היום", על פי משל לילד, שכדרכם של ילדים רגיל היה להפציר באביו בכל יום שיקנה לו חפץ פלוני וימלא לו משאלה פלונית. בדרך כלל היה האב עומד מול הפצרותיו של הילד, אולם לא פעם היה מרבה להפציר עוד ועוד, עד שבליט ברירה היה אביו נענה לו.

פעם אחת הוצרך הילד מאוד לאיזה דבר, אך משהחל להפציר באביו על כך, הבחין מִסָּבֵר פניו של אביו שהפעם לא ימהר להיענות לבקשתו. לכן פנה אליו ואמר לו: דע לך אבי, כי הדבר שאותו אני מבקש הפעם נחוץ לי עד מאד, ובגלל כן מוטב שתיענה לי עוד בטרם אפציר.

על פי משל זה נוכל לבאר, שבפסוק "חנני ה' כי אליך אקרא כל היום", כביכול אומר דוד להקב"ה, שכיון בבקשתו זו אין הוא מתכוון להרפות, ועתיד הוא לקרוא אליו כל היום עד שיענה, על כן מבקש הוא שיחון אותו כבר מעכשיו. (ערבי נחלי וארא דרוש א, בהגה"ה).

אין תפילה ששבה ריקם

מובא במדרש משל נפלא המחזק ידי המתפללים אשר יצרם משיאם להתייאש מלהפציר עוד:

"רב פפא בשם רבי זעירא אמר: בשר ודם יש לו פטרון [אדון], אם הטריח עליו ביותר בבקשותיו, הוא אומר לו: אשכח פלן - דקא מטרחא לי, [לך ומצא לך מישהו אחר, לפי שאתה מטריח עלי], אבל הקדוש ברוך הוא אינו כן, אלא כל מה שאתה מטריח עליו, הוא מקבלך. שנאמר: "השלך על ה' יהבך והוא יכלכלך".

ובפירוש מראה הפנים ביאר, כלומר, לאו דוקא עונה ה' לצדיקים הגדולים, ולא דוקא בצרות הגדולות, אלא אפילו לכל אדם אשר בשם ה' יקרא, כדכתיב "כל אשר יקרא בשם ה' - ימלט", ומכל צרה - אפלו קטנה - ימלטהו ויעלה אותו מיד.

גוי צעיר כמשרת אצלו בבית. אותו גוי, היה ידוע לשמצה כרע מעללים, ממש ידו בכל ויד כל בו.

ביום מן הימים, ביצע אותו גוי גנבה גדולה בבית שר העיר וגנב משם ארנק ובו הון עתק. השר שחש מיד בגנבה, החליט שעליו לתפוס את הגנב ובכל מחיר. מיד נתן הוראה למפקד אנשי הצבא והמשטרה לערוך חיפושים נרחבים בכל העיר.

משהבחין אותו גוי ערל במבצע החיפושים שנערך ביסודיות רבה, ממש מבית לבית, הבין שכלתה אליו הרעה ומיד שייתפס יוצא להורג, והחליט למצוא תחבולה כיצד להפטר מאותה גנבה. מיד צץ רעיון "מזהיר" במוחו, הוא החליט להטמין את הארנק כפי שהוא בין ספריו של אותו יהודי, אצלו הוא עובד. וכך יהיו, הוא חשב, שני פתרונות: האחד, הוא יתפטר מהגנבה ותהיה לו נפשו לשלל. והשני, הרי בכך ימצא גם פתרון לאותו יהודי, אותו "אהב כנפשו". אכן לא איחר הנער דבר זה לעשותו, שכן ידע כי הדבר בנפשו.

אכן המזימה השפלה צלחה, שכן אדונו לא ידע מכל העניין ולא ידע מה טומן לו משרתו הארוך, השוכן בתוך ביתו ואוכל על שולחנו. והוא אורב לו ומבקש רעתו בבחינת (מיכה ז ו): "אויבי איש אנשי ביתו". ובשעה שהגיעו המחפשים לביתו, נמצא הארנק הגנוב, מיד כבלוהו בשלשלאות של ברזל, עד שיוחלט מה לעשות לו.

משהגיעה השמועה, נזדעזעה כל העיר ביודעם שזו עלילת דם נפשעת, מיד החל הכתב סופר לפעול בדרכים שונות, אם בקשרים, אם שוחד, לנסות לשחרר את אותו יהודי, אך העלה חרס בידו. עם כל זה הרב לא נואש, מיד עזב את 'פרשבורג' ושם פעמיו לעיר הבירה 'בודפשט', שם החל לפעול אצל כל שרי הממשלה לשחרור היהודי, אך גם כאן, נפלו דבריו על אוזניים אטומות ונאלץ לשוב חזרה לעירו, כשהוא מותש מכל מה שעבר עליו בימים האחרונים.

משעלה בערב על יצועו, יום לפני הוצאת גזר הדין אל הפועל, נראה אליו אביו בחלום, מרן החתם סופר זיע"א ואמר לו: יהודי מוצא להורג על לא דבר ואתה לא עושה כלום!?!.

השיב בחלומו: וכי מה יכולתי לעשות, הרי עשיתי השתדלות גדולה כאן בעיר, 'פרשבורג', ומשלא עלה הדבר

בריאות, ילדים, בינה וכוי ולא רק שהקב"ה לא מואס בבקשותינו, אלא ההיפך, הוא מתאוה לתפילותינו, שנאמר: "כי קולך ערב" - ערב לו לשמוע קול התפילה שבניו מבקשים ממנו בעת צרתם, ולא רק זאת, אלא הקב"ה יושב ומצפה לתפילות ישראל, כפי שרמזו על הפסוק "ואתה קדוש יושב תהילות ישראל": יושב - לשון מצפה וממתין, ויש לו להקב"ה שעשועים מתפילות ישראל.

אין תפילתו של האדם שבה ריקם. כל תפילה יש לה עוצמה וביכולתה לחדור אל שערי שמים. על כן הקב"ה אמר למשה "רב לך אל תוסף דבר אלי עוד כדבר הזה", אל תוסף, כיון שאם תוסיף עוד תפילה אחת - תוכל לבטל גזירתו.

גם מטר אחד מתחיל במילימטר...

ומשלו משל על כך לאדם שהיה בתוכניתו לשבור קיר שעוביו מטר אחד על מנת לפתוח בו חלון. לביצוע המשימה נוטל הוא פטיש ומתחיל לשבור בקיר כמה סנטימטרים מידי יום. ברור הוא שהאור לא יחדור מבעד לחלון עד שלא תסתיים המלאכה עד המילימטר האחרון. כל עוד לא סיים את מלאכת השבירה, הבית עדיין חשוך כאילו לא התחיל הקיר להישבר כלל. מכל מקום בוודאי שהוא אינו מתייאש, כיון שברור לו שבכל יום הינו מתקדם לכיוון התכלית המבוקשת והמיוחלת שהיא סיום הפריצה להחדרת האור.

כך הוא בעניין התפילה, האדם צריך לשבור חומה מסוימת בתפילותיו כדי להיוושע, עליו להאמין שאין שום תפילה שהולכת לאיבוד, כל תפילה מקרבת לו את הישועה, ורק נדרשת ממנו אמונה וסבלנות להמתין עד שיסיים את מניין התפילות או מניין הימים - כדי שתיענה בקשתו. לכן כמה שיפציר וירבה בתפילה - קרובה ישועתו לבוא. תמיד יחשוב שמא נותרו לי עוד מעט תפילות, אחת או שתיים ובזה כבר ישועתי באה. ועל ידי כן יחזק את עצמו לא להתייאש מהתפילה.

"קוה אל ה' חזק ויאמץ ליבך וקוה אל ה'".

בן אדם - מה לך נרדם

בשעה שכיחן הגאון הכתב סופר זיע"א כרבה של 'פרשבורג' לפני כמאה ועשר שנים, היה שם יהודי שהחזיק

ואם נרבה בתפילה ובתחנונים, הרי הפסוק אומר (איוב לו, ה): "הן אל כביר ולא ימאס". ופירשו חז"ל (ברכות ח, א): "לא ימאס תפילת רבים". הרי אם אכן רבים יתפללו, כל אחד במקום מושבו, חזקה על התפילה שלא תשוב ריקם.

ואכן, בסוף פרשתנו, פרשת 'שופטים', אנו לומדים עד היכן מגיע כח הדיבור הניתן לאדם שביכולתו להשפיע רבות לפעול ולחולל שינוי ממש במציאות הדין השולט בעולם.

בפרשת עגלה ערופה, אומרים הזקנים "כפר לעמך ישראל אשר פדית ה' ואל תתן דם נקי בקרב עמך ישראל ונכפר להם הדם" (כא, ח).

לאחר אירוע כה חמור, בו נמצא הרוג בשדה ולא ידוע מי הרגו, חומרת הדין והאשמה נופלת על אנשי העיר הקרובה ביותר אל החלל, ולכן מביאים הזקנים עגלה ערופה ואומרים "ידינו לא שפכו את הדם הזה"... וכבר תמהו חז"ל (סוטה מה, ב) וכי עלתה על לב שזקני בית דין שופכי דמים הם? אלא שלא ראינוהו ופטרנוהו בלא מזונות ובלא לוייה".

אולם לא בזה נגמר העניין.

בסיום המעמד, צריכים הזקנים לבקש ולהתפלל "כפר לעמך ישראל אשר פדית ה'" וכו'.

ורק לאחר בקשתם - "ונכפר להם הדם".

וכתב רש"י: "הכתוב מְבַשְׂרֵם שמשעשו כן יכופר להם העוון".

ללמדנו כוחו של הדיבור ע"י וידוי הזקנים ותפילתם, שיש בו כח והשפעה לייצר מצב של כפרת עוון כל כך חמור כרצח!

אין אנו יודעים מה כוחו של מעשה ומה כוחו של דיבור של יהודי.

הנפש מדברת

אלול תשע"ט.

פגשתי ידיד קרוב שסיפר לי בהתרגשות כי לפני מספר ימים אירע לו נס גלוי.

בידי, יצאתי לעיר הבירה, 'בודפשט', וגם שם עשיתי כל הניתן לעשות, אך ללא הועיל. אמר לו אביו: ומה עם תפילה? מדוע אינך מתפלל להצלחתו? הרי אין תפילה חוזרת ריקם!

מיד הקיץ הכתב סופר, העיר את השמש והורה לו לשוב בעיר ולהעיר את העם לעצרת תפילה. בחלוף שעה קלה, היה בית הכנסת מלא מפה לפה והחל הרב אומר לפני ההמונים דברי כיבושין ואחר כך החלו לזעוק בתפילה ואמירת סליחות לביטול רוע גזר הדין. שכן למחרת אותו לילה, אמורים להוציא את היהודי להורג. לכן געו בבכי ותפילה מקירות ליבם, עד אור הבוקר.

שעה קלה לפני ביצוע גזר הדין, הודיע השופט שנתן את פסק הדין, כי הוא דוחה את ביצוע גזר הדין היות והחליט שיש לחקור את כל המתגוררים באותו בית בו נמצאה הגנבה, היינו - גם את אשת האברך וגם את הגוי, המשמש בביתו של אותו יהודי, שהרי הוא מתגורר בבית כבעל הבית.

הגוי, הובל לחקירה פתאומית, אולם מאחר שלא ציפה להפתעה כעין זו וחשב שמבחינתו, נגמר הסיפור ואפילו לא חלם על חקירה פתאומית, החל מגמגם ורועד בכל החקירה והיו כמה וכמה סתירות בדבריו, עד שלבסוף בחסדי שמים, הוא כי הוא זה שביצע את הגנבה, כך התבטלה הגזרה והגוי הוצא להורג, כחליפתו, תמורתו וכפרתו של אותו אברך צדיק...

למחרת שוב נגלה החתם סופר בחלום לבנו והורה לו להכריז ולפרסם את הלקח המוסרי ממעשה מאלף זה, שכן הוא עצום ביותר.

הרי כל אדם ששואל מדוע עוד שנה חלפה ואנחנו לא נושענו, מיד חושב ביחס לעצמו: וכי מי אני, מה חיי, וכי אני זה שאביא את המשיח?

התשובה: כן!!!

הרי אין שום תפילה שחוזרת ריקם ובמקום שכל היום נתפלל רק על בני, חיי ומזוני. יש לנו לזכות ולהעלות את ירושלים על ראש שמחתנו ועל ראש תשוקתנו, בראש מעיינינו ובראש כל תפילה מתפילותינו.

תמיד נזכור שמכל מעשה טוב שאנו עושים, מכל תפילה שאנו מתפללים, נברא מלאך טוב. ואיננו יודעים את ההשפעה שיש להם.

תפילה ובמניין - עד היכן?

סיפר הרה"ק בעל ה'יתניא' זיע"א לנכדו בעל ה'צמח צדק' זיע"א:

באחת הפעמים, כאשר נפניתי לשוב לעירי אחר פרק זמן של הסתופפות בקודש בצילו של מורי ורבי המגיד ממעזריטש זי"ע. היתה הדרך ממושכת ומייגעת שאותה צעדתי בחלקה גם רגלית. פעם אחת כשירד הלילה, הבליחה מרחוק קרן אור קלושה. החשתי פעמי לכיוון מקור האור, תוך שאני מייחל כי בית יהודי הוא וכי תהיה לי אכסניה ללילה אחד.

כפרי תמים וטוב לב פתח לי את הדלת. כאשר שחתי לו מאין באתי, זהרו עיניו: 'תלמידו של המגיד בצל קורתיו! אשרינו! ייכנס כבוד הרב, יסעד לבבו ויפוש קמעה מטורח הדרך', לאחר שדאג כי לא חסר לי דבר שוחחנו בצוותא. תוך כדי דיבורנו התעניינתי במעשיו בכפר הנידח. 'האם מתגוררים כאן יהודים נוספים מלבדך?' שאלתי. 'לא, נאנח.

יומה עם תפילה במניין?'

והוא ענה: 'במועדים אני משתדל לצאת אל הכפר הסמוך, אולם כבוד הרב מבין בוודאי כי איני יכול לעשות זאת דבר יום ביומו'.

השבתי לו: 'דע לך כי תפילה במניין הינה דבר שבחובה ומעיקרי עבודת ה' יתברך'.

המשכנו לשוחח ולאחר מכן פרשתי למנוחת הלילה. אולם לאחר זמן מה התעוררתי כיון שהחלו להישמע קולות המולה ותכונה. ניסיתי לפענח את פשר הקולות, שמא זקוק אי מי לעזרה. יצאתי מן החדר ותדהמתי לא ידעה גבולות, הכפרי ורעייתו עמדו במרכז החדר הגדול מיוזעים וארזו רהיטים וחפצים בסלי ענק.

'מה מעשיך בשעה כזו, מארחי היקר? האוכל לעזור לך בעניין שנראה כי אינו סובל דיחוי?'

כשנסע באחד מרחובות העיר בני ברק, לפתע, בלא שום סיבה הנראית לעין, איבד שליטה על ההגה והרכב התהפך על גבו. בעקבות התאונה הרכב רוסק לחלוטין והושבת, אך למרבה הפלא, הוא עצמו יצא בריא ושלם ללא שום נזק!!! הרושם היחיד שנותר לו הם קצת כאבים בכף היד, וגם אלו לא בגלל התאונה, אלא שלאחר ההתהפכות כשרצה לצאת מהרכב שבו היה לכוד, הוא דפק בכף ידו (באגרופו) בחוזקה על הדלת וזו התעקמה, מחמת כך קיבל מכה יבשה בלבד.

הוא הוסיף לגולל בפניי פרטים מהאירוע שהיה רצוף שרשרת של ניסים מופלאים, כמו שהזכוכית התנפצה לרסיסים ואף רסיס לא פגע בו, ועוד.

הדבר אירע יומיים לפני תחילת שנת הלימודים. הוא היה אמור להתחיל ללמד במקום חדש מחוץ לעיר, ומכיון שבחסדי שמיים לא קרה לו שום נזק היה בדעתו להתחיל את השנה ללא שינוי, אך רופא בכיר שעמו שוחח חיווה דעתו ואמר שהדבר לא כדאי, ולשאלתו מדוע, השיב הרופא "הנפש שלך עברה סוג של טראומה מכל האירוע, אמנם הגוף לא פצוע, אך הנפש פצועה ועל כן אתה צריך לנוח זמן מה, להירגע, להכיל את מה שקרה לך, ולא לרוץ הלאה ברצף שטף החיים, קח פסק זמן במכל עיסוקיך בכדי שתהיה מנוחה לנפש ובעצם זהו סוג של תחילת ריפוי".

האמת, התרגשתי למשמע הנס המופלא. "תגיד", שאלתי אותו, "זה ממש מעל לדרך הטבע, איזה מעשה טוב עשית שבגיני ניצלת?"

והוא ענה:

"הייתי בחזור מביקור חולים אצל אחותי החולה, עודדתי וחיזקתי אותה שה' יתברך הוא רופא רחמן ונאמן, קראתי לה את מה שכתב הפלא יועץ (ערך 'רפואה'): 'טעות הרופא - רצון הבורא. ואם נגזר עליו שיחיה בלי רופא, הקדוש ברוך הוא מגלגל גלגולים ומביא לו רפואתו, כי הרבה אופנים למקום והרבה עמו פדות והוא ישלח דברו וירפאם". והיא שמחה מאוד. אולי המלאך הטוב שנברא מהמצוה הזו הוא זה שעמד לימיני כמליץ יושר ומלמד זכות לפני בורא עולם להצילני".

'אני אורז, כי אנו עוזבים את הכפר', הפטיר לעברי.

'מדוע??' שאלתי.

המארח קרב אלי והסביר כשרצינות תהומית בעיניו:
'כבוד הרב הסביר לי כי יהודי אינו יכול לדור בין גויים
מבלי להתפלל במניין. חשבתי מעט על כך, והחלטתי כי
אכן צדקו דבריו. שיתפתי את רעייתי והתחלנו לארוז

מטלטלינו. מיד כשנסיים נצא לדרך לחפש מקום מגורים
חדש בין יהודים. אם הרב-האורח אמר לי כך, מה יש
להמתין?!

ואני מחריש ונפעם. עמדתי נוכח טוהר לבבו של כפרי פשוט
שהסמיך תיכף ל'ברוך אומר ועושה' – ברוך גוזר ומקיים'.

מופץ לעילוי נשמות ישראל אשר אין מי שיזכיר וינציח שמותם
הארות והערות יתקבלו בברכה במייל זה

שבת שלום

מיכאל זכריהו